

LÜBNAN CUMHURBAŞKANI BİŞARA EL-HURİ’NİN TÜRKİYE ZİYARETİ (19-28 HAZİRAN 1946)

LEBANESE PRESIDENT BECHARA EL-KHOURY’S VISIT TO TÜRKİYE (19-28 HUNE 1946)

Muharrem TURP*

Öz

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Orta Doğu’da emperyalist devletlerin mandası altında pek çok devlet ortaya çıkmıştır. Türkiye’nin Orta Doğu devletleriyle ilişkilerini mandacı devletlerle olan ilişkileri ve bu devletlerle imzaladığı anlaşmalar şekillendirmek zorunda kalmıştır. Fransa’nın mandası altında bulunan Lübnan ile ilişkiler de bu devletin bağımsız olmasından önce Fransa ile yapılan anlaşmalara göre şekillenmiştir. Lübnan’ın bağımsızlığı 1943 yılında Fransa tarafından tanınmış ve 1946 yılında Fransa, Lübnan’ı tamamen terk etmiştir. Türkiye de 7 Mart 1946 tarihinde Lübnan’ı tanıdığını Lübnan Hükümetine bildirmiştir. Bu kararın alınması sonrasında Lübnan Cumhurbaşkanı Bişara El-Huri, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından Türkiye’ye davet edilmiştir. El-Huri ve beraberindeki heyet başta İsmet İnönü olmak üzere pek çok devlet görevlisiyle görüşmeler gerçekleştirmiştir. Çalışmada Bişara El-Huri ve beraberindeki heyetin Ankara ve İstanbul’da gerçekleştiği ziyaretler, devlet görevlileri ile temasları ve basının ziyarete olan yaklaşımı arşiv belgeleri, ulusal basın, telif ve tetkik eserler ışığında incelenmiştir. Ziyaret sonrası süreç incelendiğinde görülmüştür ki ziyaret sırasında verilen olumlu mesajların ziyaret sonrası ikili ilişkiler açısından bir etkisi olmamıştır. Üstelik Demokrat Parti döneminde cumhurbaşkanı ve başbakan düzeyinde Lübnan’a ziyaretler de gerçekleştirilmiş ancak Türkiye’nin diğer Arap devletleriyle olan ilişkileri Lübnan’ın Türkiye ile ilişkilerini geliştirmesini engellemiştir.

Anahtar Kelime: Bişara El-Huri, İsmet İnönü, Sadi El-Munla, Lübnan, Türkiye

Abstract

After the First World War, many states emerged in the Middle East under the mandate of imperialist states. Turkey's relations with the Middle Eastern states had to be shaped by its relations with the mandatory states and the agreements it signed with them. Relations with Lebanon, which was under the mandate of France before gaining its independence, were shaped according to the agreements signed with France. The independence of Lebanon was recognised by France in 1943 and France completely left Lebanon in 1946. Turkey notified the Lebanese Government of its recognition of Lebanon on 7 March 1946. Following this decision, Lebanese President Bechara El-Khoury was invited to Turkey by President Ismet İnönü. El-Khoury and his accompanying delegation held meetings with many state officials, primarily including Ismet İnönü. In the study, Bechara El-Khoury and his accompanying delegation's visits to Ankara and Istanbul, their contacts with government officials and the media's approach to the visit were examined in the light of archive documents, national press and original and review works. When the post-visit process was examined, it was seen that the positive messages given during the visit had no effect on bilateral relations after the visit. Moreover, during the Democratic Party period, visits were made to Lebanon at the level of the president and prime minister. However, Turkey’s relations with other Arab states prevented Lebanon from improving its relations with Turkey.

Keywords: Bechara El-Khoury, Ismet Inonu, Saadi Al-Munla, Lebanon, Turkey

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı, Orta Doğu coğrafyasını siyasi olarak yeniden şekillendirdi. Ortaya çıkan devletler uzun süre ya İngiliz ve Fransız mandası altında ya da bu devletlerin etkisi altında varlıklarını sürdürebildiler. Bu durum Türkiye'nin Orta Doğu politikasını da etkiledi. Türkiye, henüz bağımsızlığını elde edememiş Orta Doğu devletleriyle doğrudan ilişki tesis etmek yerine bu devletleri mandası altında tutan İngiltere ve Fransa ile resmi antlaşmalar imzalamak durumunda kaldı (Şahin, 2010, s. 11-12).

İkinci Dünya Savaşı sırasında Orta Doğu'da bağımsızlık mücadeleleri hız kazanınca İngiltere ve Fransa, Orta Doğu'dan çekilmeye başladı. Bu sırada Mart 1945'te Arap Birliği kuruldu. Mısır, Suriye, Ürdün, Irak, Lübnan, Yemen ve Suudi Arabistan tarafından kurulan bu birliğe Türkiye ihtiyatlı bir şekilde yaklaştı. Savaş sonrasında ise bölgede istikrarın sağlanmasına ağırlık verdi (Dağ, 2023, s. 4244). Henüz bağımsızlığını kazanan Lübnan ile ilişkiler de bölgesel barışın korunması için Türkiye açısından önem arz etmekteydi.

Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı idaresine giren Lübnan'da İslam ve Hristiyanlık dinlerine mensup pek çok farklı mezhep bulunsa da dönem içerisinde Lübnan, Osmanlı millet sistemi içerisinde ayakta kalmayı başardı (Çelik, 2015, s. 441). Ancak Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte Lübnan küresel güçlerin emelleri uğruna bir manda bölgesine dönüştürüldü.

Lübnan, Ekim 1918'de İngiliz ve Fransız birlikleri tarafından işgal edildi. 8 Ekim 1918'de Fransız Generali Piepape, Lübnan yönetimine el koydu. Nisan 1920'de yapılan San Remo Konferansı'nda Suriye ve Lübnan'ın, Fransız mandasına devredilmesi kararı alındı (Buzpınar, 2003, s. 251). 31 Ağustos 1920'de Fransa, Lübnan'ı mandası altındaki Büyük Suriye'den ayırma kararı aldı ve Lübnan Devleti'ni kurdu (Güdül, 2018, s. 254). Eylül 1921'de ise Fransa tarafından Büyük Lübnan Devleti (Fransız Lübnan'ı olarak da bilinmektedir) kuruldu ve Lübnan'da manda yönetimi resmen başlamış oldu. 23 Mayıs 1926'da Lübnan'ın iç işlerinde özerk, dış işlerinde tamamen Fransa'nın kontrolünde olduğu ve gerekirse Fransa tarafından atanan yüksek komiserin kanunları veto etme ve meclisi feshetme hakkına sahip olduğu bir anayasa kabul edildi (Buzpınar, 2003, s. 251). Fransa'nın Eylül 1936'da Suriye'nin bağımsızlığını tanıması üzerine Lübnan da harekete geçti ve Kasım 1936'da Fransa'nın Lübnan'ın bağımsızlığını tanıdığı bir anlaşma imzalandı. Anlaşma, Fransa'ya belirli ayrıcalıklar veriyordu ve 1939 yılında yürürlüğe girecekti. Ne var ki 1939'da İkinci Dünya Savaşı başlayınca Fransa anlaşmayı onaylamadı (Faruki, 1974, s. 26). Ayrıca Fransa, meclisi feshetti ve anayasayı askıya aldı. Haziran 1941'de İngiltere ve Fransa, Lübnan'ı işgal etti. İşgal döneminde Lübnan siyaseti iki kampa bölündü; 1935 seçimlerini Bişara El-Huri'ye karşı bir oy

farkla kazanan ve işgale kadar cumhurbaşkanlığı yapan Emile Edde ve grubu Fransa, Bişare El-Huri ile birlikte olan Müslümanlar ve Arap milliyetçileri ise İngiltere taraftarı bir siyaset izlemeye başladı (Bağcıoğlu, 2006, s. 49).

Lübnan için dönüm noktası ise 1943'te Bişara El-Huri'nin cumhurbaşkanı seçilmesi oldu. İlk döneminde altı yıllığına seçilen Huri, 1949 yılında ikinci defa Cumhurbaşkanı seçilecekti ancak muhaliflerine göre katı bir yönetim sergileyecek ve ülke ekonomisini geliştirmek adına çok az şey yapacaktı (McGowan, 1987, s. 21).

7 Kasım 1943'te Lübnan Hükümeti, Fransa'nın Lübnan'daki otoritesini kaldıran bir yasa kabul etmek için çalışmalara başladı. 8 Kasım'da karar meclis tarafından onaylandı. Bunun üzerine Fransa, Cumhurbaşkanı Bişara El-Huri ve birçok kabine üyesini tutuklayarak anayasayı askıya aldı. Tüm bu gelişmeler üzerine Lübnan'da ayaklanmalar baş gösterdi ve protestocular İngiltere'nin Lübnan ve Suriye Bakanı Edward Spears'dan destek istediler. Protestocuların amacı İngiltere ve Fransa arasındaki anlaşmazlıklardan yararlanmaktı. Sonunda 11 günlük tutukluluk sürelerinin ardından tutuklular 22 Kasım 1943'te serbest bırakıldı ve 22 Kasım tarihi Lübnan'ın bağımsızlık günü olarak kutlanmaya başladı (Attié, 2004, s. 20-24). Ardından İngilizlerin de baskısıyla Fransa 1946'ya kadar askerlerini Lübnan'dan çekme kararı aldı. Bağımsızlığını kazanan Lübnan, 1945'te BM ve Arap Birliği'ne üye oldu (Buzpınar, 2003, s. 251-252).

Türkiye'nin Lübnan'ın bağımsızlığını tanınması ise 7 Mart 1946'da gerçekleşti. Aynı tarihte Suriye'nin de bağımsızlığı tanındı ("Suriye, Lübnan ve Türkiye", 1946). Türkiye'nin tanıma kararının bildirilmesinin ardından Bişara El-Huri tarafından İsmet İnönü'ye dostluk ve iyi dilek telgrafi gönderildi ("Suriye ve Lübnan'ın Tanınması", 1946). 25 Nisan 1946 tarihinde Celal Osman Abacıoğlu Türkiye'nin Beyrut elçisi olarak göreve başladı (Hariciye Vekaleti Yıllığı, 1959, s. 12).

Lübnan'ın bağımsızlığının tanınmasının ardından iki ülke arasında meydana gelen en önemli gelişme Bişara El-Huri'nin Türkiye ziyaretidir. Çalışmamızda Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi ve Cumhuriyet Arşivinden edinilen belgeler, Cumhuriyet, Ulus, Vakit ve Akşam gazetelerinin ilgili nüshaları ile telif ve tetkik eserler ışığında Lübnan Cumhurbaşkanı'nın Türkiye'de ziyaret ettiği yerler, ikili ilişkiler ve bölgesel durum hakkında verdiği mesajlar ile bu mesajların ilerleyen yıllarda iki ülke arasındaki ilişkilere etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. Bişara El-Huri ve Heyetinin Türkiye'ye Gelişi

2.1. Ankara'daki ziyaretler

Türkiye'nin Lübnan'ın bağımsızlığını kabul etmesinden hemen sonra Lübnan Cumhurbaşkanı Bişara El-Huri'nin Türkiye Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün davetiyle Türkiye'ye geleceği halka duyuruldu ve basın bu ziyarete büyük ilgi gösterdi. Öyle ki henüz Bişara El-Huri Türkiye'ye gelmeden önce basında ziyaretin programı ve Lübnan ile ilgili haberler yer almaya başladı (Cumhuriyet, 17 Haziran 1946, s. 1). *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Ömer Rıza Doğrul "Lübnan Cumhurbaşkanının" adlı köşe yazısında Türkiye ve Lübnan ilişkilerinin gelişmesinin önemine değindi ve Lübnan'da okuma-yazma oranı, şehirlerinin yapısı ve ülkenin genel durumu hakkında bilgiler verdikten sonra daha önce Lübnan'a yaptığı bir ziyaret sırasında Bişara El-Huri ile ilgili gözlemlerini aktardı. Doğrul'un aktardığına göre El-Huri, 1943 olayları sırasında Türkiye gazetelerinin Lübnan lehine yaptığı yayınları bir albüm haline getirerek saklamıştı. Huri, Türk inkılabını takdir ettiğini söylemiş ve Türk inkılabının tüm doğu milletleri tarafından örnek alınması gerektiğini ifade etmişti. Çünkü El-Huri, Lübnan'ın çok mezhepli yapısının ülkede milli birliğin sağlanmasına engel olduğunu düşünüyor ve bu nedenle Türk inkılabının başarılarını anlıyordu (Doğrul, 1946a.). Bişara El-Huri Türkiye'ye gelmeden önce Arap Birliğinin toplantısına katılmıştı. Nitekim Ömer Rıza Doğrul, *Cumhuriyet* gazetesindeki bir diğer yazısında Bişara El-Huri'nin Türkiye'ye gelmeden önce Arap liderlerinin konferansına katıldığını ve bu konferansta Arap aleminin bütün dava ve hedeflerine ilişkin temaslarda bulunduktan sonra Türkiye'ye geldiğini söyleyerek ziyaretin bu sebeple de önemli olduğunu belirtti. (Doğrul, 1946b). Asım Us ise *Vakit* gazetesinde yayımlanan başyazısında İkinci Dünya Savaşı'nın Arap alemine yeni bir ruh getirdiğini ve Irak, Suriye, Lübnan, Ürdün, Hicaz, Mısır, Yemen gibi devletleri Arap Birliği içinde birleşmeye ve yakın komşu devletlerle dostluk ilişkileri kurmaya ittiğini yazmaktaydı. Us, bu hareketi "çok hayırlı" olarak tanımladı ve Suriye ve Lübnan'ın bağımsız olması ve Irak'ın da son dönemde Türkiye ile ilişkileri geliştirmek için imzaladığı antlaşmaların olumlu gelişmeler olduğunu belirtti. Suriye ve Lübnan'ın bağımsız olmasının Orta Doğu ülkeleri için tarihi bir dönüm noktası olduğunu söyleyen Us, Türkiye'nin de bu bağımsızlığı ilk tanıyan devlet olduğunu, bu sebeple Bişara El-Huri'nin Lübnan'ın diğer komşularından önce Türkiye ile siyasi münasebetlere girmiş olmasının Türkiye'den gördüğü yakın dostluğa bir cevap olduğunu ifade etti. Bişara El-Huri'nin Arap liderleriyle yapılan toplantı sonrası Türkiye'ye gelmesini Doğrul gibi Us da önemli buluyordu. Us ayrıca Lübnan ve Türkiye arasındaki dostluk ilişkilerinin gelişmesiyle

Lübnan ile “yapışık kardeş” olarak tanımladığı Suriye ile de ilişkilerin gelişeceğini yazıyordu (Us, 1946).

Bişara El-Huri'nin Ankara ziyareti için Türkiye tarafından özel bir tren 18 Haziran'da Lübnan'ın Riyak kentine vardı. Aynı gün Bişara El-Huri ve beraberindeki heyet trenle yola çıktı. El-Huri'yi uğurlayanlar arasında Suriye Hükümeti üyelerinden Emir Adil Arslan da Suriye'yi temsilen bulundu. El-Huri'ye Lübnan Başbakanı Said El-Munla, Milli Savunma Bakanı Emir Mecit Arslan, Meclis Dış İşler Encümeni Başkanı Habib Ebu Şahla, Cumhurbaşkanı Kalem Müdürü Humeyri de eşlik etmekteydi. Tren önce Halep'e ardından Ankara'ya gelecekti (“Lübnan Cumhuriyeti”, 1946).

Bişara El-Huri'nin treni 19 Haziran saat 15.30'da Adana'ya vardı. İslahiye istasyonunda Cumhurbaşkanlığı Yaveri Yüzbaşı Cahid Atabık, Protokol Reis Muavini Bülend Uşaklıgil, Dış İşleri Kalem Müdürü Adil Deresudan'dan oluşan bir heyet, El-Huri'yi karşılamak üzere trene bindi. Tren Adana'ya geldiğinde ise büyük bir kalabalık tarafından karşılandı (“Lübnan Cumhurbaşkanı”, 1946).

20 Haziran saat 11.00'de Bişara El-Huri ve beraberindeki heyet Ankara garında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve eşi, Başbakan Şükrü Saraçoğlu ve eşi, Dışişleri Bakanı Hasan Saka ve eşi, Milli Savunma Bakanı Ali Rıza Artunkal, Dışişleri Genel Sekreteri Feridun Cemal Erkin ve eşi, Ankara Vali ve Belediye Başkanı Nevzat Tandoğan, Ankara Garnizon Komutanı Korgeneral Hüseyin Hüsnü Kılıkıştı tarafından karşılandı. Hep birlikte Cumhurbaşkanlığı salonuna geçildikten sonra Lübnan Cumhurbaşkanı ve eşi, Ankara Palas'ta kendilerine ayrılan daireye gittiler. 20 Haziran akşamı Çankaya köşkünde İsmet İnönü tarafından misafirler şerefine bir ziyafet verildi (“Lübnan Cumhuriyeti”, 1946). İsmet İnönü burada El-Huri'ye hitaben şunları söyledi:

Sayın Başkan,

Sözlerime başlarken asil Lübnan Milletinin yüksek Başkanını aramızda görmekle hissettiğim samimi memnuniyeti ifade etmek isterim. Sayın Başkan, size ve ekselânsınızın refakatinde bulunan yüksek şahsiyetlere gerek kendi namıma gerek Türk Milleti namına en derin sevgi hislerimle hoşgeldiniz derim.

Türkiye ve Lübnan mazide aralarındaki dostluk bağlarının kaynaşmasına âmil olan müşterek bir mevcudiyet ve medeniyete sahip olmuşlardır. Türk Milleti zeki, münevver ve çalışkan Lübnan Milletinin mukadderatiyle alâkadar olmaktan hiçbir zaman fariğ olmamıştır. Bu sebeptendir ki, Lübnan'ın bağımsızlığına kavuşmasını Türk Milleti derin ve hakiki bir memnuniyetle karşılamıştır. Bu itibarla, sayın Başkan, ziyaretinizin ifade ettiği mana bir kat daha artmış bulunuyor.

Günden güne ehemmiyet kespeden bir bölgede bulunan Türkiye, Lübnan ve komşuları, Birleşmiş Milletler Antlaşmasını imzalamak suretiyle üzerlerine aldıkları taahhütleri sadakat ve ihtimamla gözönünde tutarak daima kuvvetli bir hâdimi kalmak zaruretinde buldukları cihan sulhunun yeniden kurulmasında birinci derecede bir rol oynamak vazifesini almış bulunmaktadır.

Sayın Başkan, ziyaretiniz bizim için iki bakımdan kıymetlidir: bu ziyaret yalnız memleketlerimiz arasındaki dostluğun tezahürünün yeni bir vesilesini değil, aynı zamanda milletlerarasındaki anlaşmayı kuvvetlendirmek yolunda sıkı ve samimi bir işbirliği arzusu beslemekte olan hükümetlerimizin iyi niyetlerinin de inkâr kabul etmez bir delilini teşkil etmektedir.

Bu işbirliğinde, iyi niyetli bütün diğer milletlerin yardım ve müzaheretine mazhar olacağımızdan emin bulunarak, memleketlerimize ve bütün insanlık âlemine sarsılmaz bir sulh içinde refah ve saadet dolu bir istikbal temenni ediyorum.

Sayın Başkan,

Kadehimi Ekselânsınızın ve zarif huzuriyle bize şeref veren Madam Beşara El-Huri'nin sıhhatine ve asil Lübnan Milletinin saadet ve refahına kaldırıyorum. ("Misafirlerimiz Şerefine Dün", 1946).

Bişara El-Huri ise İnönü'nün nutkuna karşılık şunları söyledi:

Sayın Başkan,

Türk Milletinin yüksek Şefi tarafından Lübnan Milleti temsilcisine gösterilmek lütfunda bulunulan harareti kabul ve beni son derece mütehasis eden sözleriniz dolayısıyla teşekkürlerimi ifade etmeme müsaade buyurunuz.

Gerek kendi adıma ve gerekse bana refakat edenlerle Lübnan adına şükranlarımın kabulünü rica ederim.

Yüksek mevcudiyeti uğrunda bu kadar emek sarfiyle mücadele etmiş olan kahraman ve asil Türk Milletinin Lübnan Milletinin bağımsızlığına ne kadar alâka göstermiş olduğunu biliyoruz. Gene biliyoruz ki Türk milleti bu bağımsızlığın ilânını memnurlukla karşılamış ve bu bağımsızlığı tanımak ve siyasi münasebetlere girişmekle Lübnan'a karşı beslediği dostluğun kıymetli bir burhanını vermiştir.

Serbes mevcudiyetlerinin yeni safhasında Lübnanlılar bu büyük memlekette gelen yüksek misali unutmamaktadırlar ve bu ziyaretlerimin memleketlerimiz arasında mevcut derin dostluk ve karşılıklı takdir bağlarını daha da sıkılaştıracağına kani bulunuyorum.

Lübnan'ın da büyük devletler temsilcileriyle yanyana yer almak şerefine nail bulunduğu ve seçkin Türk şahsiyetleriyle karşılaşmakla zevk duyduğu Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, riayet edilmesi bütün milletler için zaman teşkil eden anayasasıyla, dünya barışının kurulması uğrunda işbirliği yapmanın kati mecburiyetini yaratmıştır. Lübnan bu mukaddes vazife karşısında asla tekâsül göstermeyecektir. Milletler bu vazifeyi yerine getirmek suretiyle hürriyet ve refahları için gerekli şartları yaratabilirler.

Yüksek manevi kıymetlerin şümülünü takdir eden milletlerimiz kendilerini birleştiren ve günden güne kuvvetlenen bağlarla, saadetleri ve zaruret teşkil eden milletlerin anlaşması uğrunda işbirliği yapmak hususunda yeni bir fırsat bulmaktadır.

Sizin gibi ben de şuna kaniim ki sayın başkan, barışın tahakkuku uğrunda diğer bütün milletlerin müzaheretini ve yardımını elde edilmiş bulunmaktadır. Beşeriyet terakkisi ve medeniyeti için zaruri olan verimli çalışmalara milletlerin kendilerini hasredebilmeleri için bu barışın kati olarak hüküm sürmesi yolundaki temennilerinize iştirak ediyorum.

Bayan Beşara El-Huri'ye karşı ince bir alaka göstermek lütfunda buldunuz. Benim de ince nezaketleri dolayısıyla Bayan İsmet İnönü'ye teşekkürlerimi bildirmeme müsaade buyurunuz. Kadehi Ekselânsınızın ve Bayan İnönü'nün sıhhatine ve Türk Milletinin refahı ve savetine kaldırıyorum. ("Misafirlerimiz Şerefine Dün", 1946).

Görüldüğü gibi her iki lider de Türkiye ve Lübnan arasındaki ilişkilerin gelişmesini sadece iki ülke arasındaki bir mesele değil dünya barışı açısından da son derece önemli görmekte ve Birleşmiş Milletlerin bu yoldaki çabalarına iki ülkenin de bağlılığını vurgulamaktaydı.

Ertesi gün Bişara El-Huri çeşitli ziyaretlerde bulundu. 10.30'da Yüksek Ziraat Enstitüsünü ziyaret eden El-Huri, Tarım Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu, enstitü dekanı ve profesörleri tarafından karşılandı. Enstitüde biri Suriyeli iki öğrenciyle görüşen El-Huri daha sonra enstitü

müzesini, kütüphaneyi, ziraat ve veteriner fakültelerini gezdi. Dışişleri Bakanı Hasan Saka tarafından öğle, Başbakan Şükrü Saraçoğlu tarafından ise akşam Bişara El-Huri şerefine yemek verildi. Bu yemeğe İsmet İnönü ve eşi de katıldı. Kabul merasiminde yüksek devlet ricali, Türkiye'deki yabancı elçiler ve elçilik görevlileri hazır bulundu. El-Huri saat 17.00'de ise Çubuk Barajı'nı gezdi ("Büyük Misafirimizin Ankaradaki", 1946).

Bişara El-Huri'nin ziyaretiyle birlikte basında da El-Huri ve Lübnan Başbakanı Said El-Munla ile ilgili bilgiler yer almaya başladı. *Vakit* gazetesi 21 Haziran'daki nüshasında Bişara El-Huri ve Said El-Munla'nın biyografilerini ayrıntılı bir şekilde yayınladı ve Türk halkına Lübnan cumhurbaşkanı ve başbakanını tanıttı. Buna göre Bişara El-Huri 1890'da Beyrut'ta doğmuştu. El-Huri'nin babası Halil Bey El-Huri ise Lübnan Mutasarrıflığı döneminde 35 yıl Arap Bürosu Müdürlüğü yapmış, 1921 yılında vefat etmiş, Mecidiye nişanına sahip biriydi. Beyrut'ta bulunan Saint Joseph Üniversitesi ve ardından yüksek tahsili yapmak üzere Paris'te Hukuk Fakültesinde eğitim gören Bişara El-Huri, 1912'de yüksek tahsilini tamamladı. El-Huri Paris'teyken Osmanlı Devleti'nin Paris Büyükelçisi olan eski Cebeli Lübnan Valisi Naum Paşa'yla ve Paris'te eğitim gören Osmanlı öğrencileriyle sık sık görüştü. 1912 Temmuz'unda İstanbul'a geldi ve bir hafta İstanbul'da kaldı. Bu sırada İstanbul'da bulunan birçok Türk idareciyle görüşmeler yaptı. 1912-1919 yılları arası Lübnan ve Mısır'da hukukçu olarak görev yaptıktan sonra Nisan 1919'da Beyrut'a döndü ve politikaya atıldı. Şubat 1920'de Cebeli Lübnan Hükümeti Genel Sekreteri, 1922'de Lübnan Sivil Yargıtay Başkanlığı, 1925'te Edip Paşa kabinesinde İçişleri Bakanı olarak görev yaptı. Kasım 1926'da başbakan vekilliği yapan El-Huri daha sonra Mayıs 1927-Ekim 1929 tarihleri arasında da başbakanlık görevini yürüttü. 1932'de Meşrutiyet Partisine girdi. Fransızların baskısı altındaki bu partide tüm engellemelere rağmen milletvekili seçildi ve 21 Eylül 1943'te de cumhurbaşkanı oldu. 8 Kasım'da Lübnan'ın bağımsızlığını ilan eden anayasanın meclise sunulmasının ardından 11-12 Kasım gecesi birçok milletvekiliyle birlikte tutuklandı ancak 22 Kasım'da serbest kaldıktan sonra 22 Aralık 1943'te Lübnan ve Suriye ile Fransa arasında Fransa'nın tüm yetki ve mercilerinin devlete terkedilmesine ilişkin bir anlaşma imzalandı. Böylece Lübnan bağımsız olmuş ve ardından Arap Birliği ve Birleşmiş Milletlere üye olmuştu. Ocak ve Şubat 1946'da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ve daha sonra Londra ve Paris'te yapılan görüşmelere göre Lübnan'da bulunan tüm yabancı kıtaları tahliye edilecekti ("Lübnan Cumhurbaşkanı ve Başbakanının", 1946). Lübnan Başbakanı Sadi El-Munla'nın aynı gazetede yayınlanan biyografisine göre ise El-Munla 1890'da Trablus'ta doğmuş, Trablus ve Beyrut'ta gördüğü eğitimin ardından 1911'de İstanbul'da hukuk tahsili yapmıştı. 1914'te mezun olduktan sonra Birinci Dünya Savaşı başında Şam Askeri Okuluna girdi. Bu okuldan subay vekili olarak mezun olan El-Munla daha sonra

Kral Hüseyin tarafından idare edilen Arap hareketine katıldığı iddiasıyla tutuklansa da padişahın af kararıyla serbest kaldı. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından müttefiklerin Şam'a girmesiyle Kral Faysal tarafından kendisine verilen görevleri reddetti. Daha sonra Kral Faysal tarafından Trablus'a bayrak çekme töreninde bulunacak subaylar heyetine başkanlık etmeyi kabul etse de manda idaresinin devamına karşı olduğu için ilerleyen zamanlarda kendisine verilen görevleri reddederek 23 yıl aktif siyasetin içinde yer almadı. Ancak 1943 seçimlerinde milletvekili seçilmesinin ardından 1945'te Adalet Bakanı ve Lübnan'ın Arap Birliği'ndeki temsilcisi olan El-Munla, 1946'da İçişleri Bakanı ve ardından Başbakan oldu ("Lübnan Cumhurbaşkanı ve Başbakanının", 1946).

22 Haziran sabahı Anıtkabir'i ziyaret eden El-Huri, daha sonra Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel refakatinde Sanat Okuluna bir ziyarette bulunarak tesviye ve makine atölyelerini, demirhaneyi, dökümhaneyi, telgraf, modelhane ve müzik aletleri atölyelerini gezdi. Bu sırada eşi de Akşam Kız Sanat Okulunu ziyaret ederek öğrenciler tarafından yapılan sergiyi gezdi. 12.40'ta Hasanoğlan Köy Enstitüsüne de bir ziyaret gerçekleştiren El-Huri'ye, İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç tarafından köy enstitüleri hakkında bilgi verildi. Daha sonra öğrencilerin hazırladığı açık hava tiyatrosunda sunulan gösterileri izledi. Hasanoğlan Köy Enstitüsünde gördüklerinden memnun olan El-Huri, "...Türk devletinin başını ve onun hükümetini bu güzel başarıdan dolayı tebrik ederim" dedi ("Muhterem Misafirlerimiz", 1946). Akşam olduğunda ise Lübnan'ın Ankara Maslahatgüzarı Mukayyit Bey tarafından Ankara Palas'ta verilen, İsmet İnönü ve eşinin de olduğu akşam yemeğine katıldı ("Muhterem Misafirlerimiz", 1946).

Lübnan Cumhurbaşkanı'nın Türkiye'yi ziyareti dolayısıyla kaleme aldığı "Türkiye ve Arap Milletleri" adlı köşe yazısında Nihat Erim, bu ziyaretin birkaç ay önce Irak Başbakanı Nuri Sait Paşa'nın Ankara'yı ziyaretinde imzalanan anlaşmalar kadar önemli olduğunu, Türkiye ve Arap devletleri arasındaki dostluğun dünya barışına da katkı sağlayacağını belirterek daha önce Osmanlı idaresi altında yaşayan Türklerin ve Arapların geriye baktıklarında pek çok birleştirici ve yakınlaştırıcı hatıralar bulacaklarını yazdı. Daha önce Dışişleri Bakanı'yla birlikte San Francisco'dan dönerken Lübnan'ı ziyaret ettiklerini ve resmi görevi olan ya da olmayan herkesin Türkiye ve Türklere karşı bir sevgi beslediğini gördüklerini ifade etti. Birleşmiş Milletler Anlaşmasıyla artık devletler arası iş birliğine önem verildiğini söyleyen Erim, Türkiye'nin Arap ülkeleri ve Lübnan ile iş birliğini sağlamasının, tarihi arka plan ve ekonomik amaçlar düşünüldüğünde önemli ve kolay olduğunu belirtti ("Türkiye ve Arap Milletleri, 1946). 22 Haziran'da İsmet İnönü ile Ankara'daki at yarışlarını izleyen El-Huri, 23 Haziran'da Türk ve yabancı basın mensuplarına bir açıklama yaptı ve ziyareti dolayısıyla gösterilen ilgiden

dolayı basına teşekkür etti. Ziyaretin amacının iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerini geliştirmek ve dünya barışını BM anayasasına göre güçlendirmek olduğunu söyledi. Aynı gün El-Huri ve beraberindekiler 3 günlük bir ziyaret için 19.15'te İstanbul'a gitmek üzere Ankara'dan ayrıldı. El-Huri'yi Ankara garından uğurlayanlar arasında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, TBMM Başkanı Abdülhalik Renda, Başbakan Şükrü Saraçoğlu ve Dışişleri Bakanı Hasan Saka da vardı. Yayınlanan resmi tebliğde ise Lübnan Cumhurbaşkanı'nın ziyaretiyle iki ülkenin devlet adamlarının genel durum ve karşılıklı ilişkileri geliştirmek için görüşme fırsatı yakaladığı, görüşmeler neticesinde her iki ülkenin devlet adamlarının kendi ülkelerinin barış ideallerini ve Birleşmiş Milletler Antlaşması çerçevesinde iş birliğini geliştirmeyi arzu ettikleri belirtildi. ("Ekselâns Huri", 1946; "Lübnanlı Aziz Misafirimiz", 1946).

2.2. İstanbul'daki ziyaretler

El-Huri'nin gelişinden önce Haydarpaşa Garı, Türk ve Lübnan bayrakları ile süslendi, polis ve askerler tören kıyafetleriyle hazır bulundu. 11.20'de gara giren trenden inen El-Huri ve beraberindekiler alkışlarla karşılandıktan sonra Pera Palas'a giderek bir süre dinlendi. Burada gazeteci Aziz Bilaloğlu heyetteki isimlerin bazılarıyla röportajlar gerçekleştirdi. Bilaloğlu'nun Milli Savunma Bakanı Emir Mecit Arslan'a Türkiye hakkındaki izlenimlerinin neler olduğunu sorması üzerine Arslan, Türkiye'ye ilk defa geldiğini, tarifi imkânsız bir memnuniyet duyduğunu ve İsmet İnönü'ye hayran kaldığını söyledi. Bilaloğlu'nun Dış İşleri Encümeni Başkanı Habip Ebu Şahla'ya Arap Birliği hakkındaki düşüncelerini sorması üzerine ise Şahla, Arap Birliğinin Arap milletlerinin müşterek ihtiyaçlarından doğduğunu, amacının doğru olduğunu ve Lübnan'ın da bu birliğin ayrılmaz bir parçası olduğunu dile getirdi. Lübnan Başbakanı Said El-Munla ise Türkiye'nin sağlam temeller üzerine kurulduğunu, resmi kişilerden ve Türk halkından gördükleri ilgiden memnun olduklarını, Ankara Ziraat Enstitüsü ve Hasanoğlan Köy Enstitüsüne hayran kaldıklarını, İnönü'nün kendilerine bu kültür müesseselerinin Lübnanlı gençlere de açık olduğunu ifade ettiğini ve gelecek yıldan itibaren Lübnan'ın Türkiye'ye öğrenci yollayacağını söyledi. Ziyaretlerinin siyasi amacına ilişkin soruya da cevap veren başbakan, seyahatlerinin belirli bir siyasi amaç taşımadığı, iki ülke arasındaki münasebetlerin artırılması, karşılıklı seyahat ve Türklerin Lübnan'da Lübnanlıların da Türkiye'de bulunan emlakı ile ilgili görüşmeler yapıldığı cevabını verdi. Arap Birliği konusunda da açıklama yapan başbakan, bu birliğin Arap milletlerinin müşterek haklarının temin edilmesi amacıyla kurulduğunu, Lübnan'ın da hem Arap haklarının korunması hem de Filistin meselesinde en başta olacağını söyledi. Filistin'de bir Yahudi hükümeti kurulmasına meydan bırakmayacaklarını ifade eden El-Munla, Türkiye-Arap Birliği arasındaki duruma

ilişkin soruya ise Türkiye'nin Arap Birliğine üye olmasının beklenemeyeceğini ama daha önce Irak ile olduğu gibi Arap Birliğine üye ülkelerin de teker teker Türkiye ile yakın dostluk kuracaklarını söyledi. Lübnan'ın iç durumuna ilişkin soruya da cevap veren Başbakan, yıl başına kadar ülkede kalan az miktarda Fransız'ın da gideceğini, ülkede komünist parti olduğunu ancak sayılarının az olduğunu ve tehlikeli bir hal alacağını görülürse derhal tedbir alacaklarını ifade etti ("Dost Lübnan Cumhurbaşkanı", 1946). Gerçekte 1946 yılında Lübnan'daki Komünist Parti'nin üye sayısı 10-15 bin kişi gibi azımsanmayacak bir sayıdaydı ancak partinin üye sayısı İkinci Dünya Savaşı akabinde çok hızlı bir şekilde artış göstermişti (Kardahji, 2015, s. 145-146).

Lübnan'ın ekonomik durumu hakkında da bilgi veren Başbakan, ekonominin daha iyiye gittiğini belirtti. İstanbul'da nereleri ziyaret etmek istediği sorusuna ise kendisinin de İstanbullu olduğu, annesinin Türk olduğu, 1914'te İstanbul Hukuk Fakültesinden mezun olduğu ve daha önce bulunduğu yerleri ziyaret edeceği cevabını verdi ("Dost Lübnan Cumhurbaşkanı", 1946).

Daha sonra El-Huri ve beraberindekiler Florya'ya giderek deniz köşkünü ziyaret etti. Ardından boğazda bir gezinti yaptılar ve saat 21.00'de Lübnan maslahatgüzarı tarafından Taksim Gazinosu'nda Lübnan Cumhurbaşkanı şerefine verilen yemeğe katıldılar. Gezileri boyunca Vali Lütfi Kırdar ve eşi ile emniyet müdürü misafirlerin refakatinde bulundu. ("Dost Lübnan Cumhurbaşkanı", 1946).

25 Haziran'da Bışara El-Huri ve beraberindekiler Dolmabahçe Sarayı'nı gezdiler. Ardından Tarabya'daki Tokatliyan Oteli'nde Vali Lütfi Kırdar ve eşi tarafından karşılandılar. Daha sonra şehrin çeşitli yerlerinde geziler gerçekleştirdiler ("Lübnanlı Misafirler", 1946). Ertesi gün ise Bışara El-Huri ve beraberindekiler Galata'da bulunan Surp Pırgıç Ermeni Katolik Kilisesine bir ziyarette bulundular. Bışara El-Huri burada Ermeni Patriği Kireçyan tarafından karşılandı ve çeşitli kiliselerden baş papazlar ve Papa'nın Türkiye temsilcisi bu ziyarette hazır bulundu. El-Huri kilisede bulunan Lübnan Prenslерinden Bışara El Şahap'ın mezarını ziyaret etti. Perapalas Oteli'nde yabancı gazetecileri kabul ettikten sonra ise Kapalı Çarşı ve Ayasofya'yı gezdi ("Lübnanlı Misafirler Bugün", 1946; "Lübnanlı Misafirlerin", 1946).

Türkiye'de Ermeni kilisesini ziyarette bulunan Bışara El-Huri, Lübnan'daki Ermenilerin Türkiye aleyhine yaptığı faaliyetlerden ise rahatsızdı. Ziyaret öncesi süreçte Türkiye, Lübnan'da bulunan Ermenilerin Türkiye aleyhine olabilecek faaliyetlerini takip etmekteydi. Ermeniler, Lübnan'da her sene 24 Nisan'da Ermeni Tehciri'nin yıldönümü sebebiyle çeşitli etkinlikler yapmaktaydı. Türkiye'nin Beyrut Başkonsolosluğu ise bu etkinlikleri takip ederek Türkiye aleyhine olabilecek hareketlere karşı Lübnan'daki manda idaresi ile görüşmeler

gerçekleştirmektedir (TDA, 571/35679.140791.259). 1944'te Sovyet Rusya'nın Lübnan'da elçilik açması üzerine Ermenilerin, Türkiye aleyhine faaliyetleri arttı (TDA, 571/35679.140791.232). 23 Eylül 1945'te Lübnan ve Suriye Milli Ermeni Konseyi tarafından yapılan mitingde ABD Başkanı Harry S. Truman, SSCB lideri Josef Stalin ve İngiltere Başbakanı Clement Attlee'ye telgraflar çekilerek kendilerine ait olduğunu iddia ettikleri toprakların Türkiye'den alınarak Sovyetlere verilmesini dahi talep etmişlerdi (TDA, 571/35679.140791.77). Beyrut'ta 10.000 kadar Ermeni'nin yaptığı miting üzerine (TDA, 571/35679.140791.89) Lübnan'daki Ermenilerinin bu talepleri Lübnan Cumhurbaşkanı Bişara El-Huri tarafından sert bir tepkiyle karşılandı. Bişara El-Huri:

“Siz Lübnanlı mısınız, yoksa değil misiniz? Eğer Lübnanlı iseniz, Lübnan'ın milli politikasına riayet etmek mecburiyetindedesiniz. Biz Türkiye ile iyi geçinmek fikrindeyiz ve onunla hiçbir davamız yoktur. Binaenaleyh sizin de ona göre hareket etmeniz lazımdır. Eğer kendinizi Lübnanlı addetmeyip Türkiye aleyhine hareket etme fikrinde iseniz biz sizin davanıza karışmayız. Fakat o zaman davanızı halletmek için lütfen başka bir memleket seçiniz ve bizi rahat bırakınız” dedi (TDA, 571/35679.140791.86).

1945 yılında SSCB'nin diğer ülkelerde olduğu gibi Lübnan'daki Ermenilerin de Ermenistan'a dönmeleri çağrısında bulunması üzerine Lübnan'dan pek çok Ermeni, Ermenistan'a göçmeye başladı. 1946 yılına gelindiğinde 8000'i bulan Ermeni göçü (TDA, 571/35679.140791.70) ilerleyen aylarda da devam etti ve Türkiye'de bu süreci yakından takip etti. (TDA, 571/35679.140791.64).

26 Haziran'da Lübnan Başbakanı Sadi El-Munla ve beraberindekiler İstanbul Gazeteciler Cemiyetinde gazetecilerle görüştü. Yakında İstanbul'da bir konsolosluk açacaklarını söyleyen El-Munla daha sonra yerli ve yabancı gazetecilere cumhurbaşkanının mesajını okudu:

Ankaraya yaptığım ve unutulmaz hatırasını daima saklayacak olduğum resmi ziyaretten sonra, İstanbulu tekrar görmekle fevkalade bahtiyar oldum. İstanbulda gençlik hatıralarımı buldum. Fakat ne değişiklikler ve ne terakkiler buldum. Bu güzel şehrin bize bu derece nezaket ve ihtimam gösteren vali ve Belediye Başkanı şahsi sevimliliğini İstanbulun cazibesine ilave etmiştir. Doktor Lütfi Kırdara teşekkürlerimizi bildirmekle bahtiyarız. İstanbulu ziyaretimden istifade ederek Yeni Türkiyeyi kuran Gazi'nin âbidesine bir çelenk koydum. Bu âbidede Türkiyenin mükedderatını idare etmekte olan Büyük Şef İsmet İnönünün de heykeli bulunmaktadır. Gene İstanbulu ziyaretimden faydalanarak Lübnanı uzun zaman idare ettikten sonra 1850 de İstanbulda ölen ve Beyoğlundaki Ermeni kilisesinde gömülü olan emir Beşara Şahap'ın da mezarına bir çelenk koydum. Sözlerimi bitirirken, Türkiyeye ziyaretimizi çok iyi karşılayan ve müteleası günlük zevkimizi teşkil etmiş olan Ankara ve İstanbul basınına teşekkür ederim. Ekselans İsmet İnönüne, hükûmetine ve Türk milletine minnettarlığımızı bildirmenizi rica ederim. Türkiyeden ayrılırken kendilerine refah, saadet, teali dilerim. (“Lübnan Heyeti”, 1946; “Lübnanlı Misafirlerin”, 1946).

Seyahat esnasında El-Huri'yle birlikte İstanbul'daki ziyarete eşlik eden Dış İşleri Encümeni Başkanı Habip Şahla, İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Lütfi Kırdar'a İstanbul'daki asayiş

hakkında gördüklerini anlatmış ve polis teşkilatındaki intizam ve disiplini överek şehirde hiç dilenci görmediğini belirterek bu durumu takdir etmiştir. Lübnan heyetine ayrıca Kızılay'ın el işi sofrası takımları ve İstanbul albümü hediye edilmiştir (BCA, 30.10.0.0/200.371.18. Dosya Ek: 239).

27 Haziran saat 11.05'te Lübnan heyetinin bulunduğu tren İstanbul'dan ayrıldı ("Lübnanlı Misafirler Gittiler", 1946). 28 Haziran 15.53'te Adana'ya varan tren Adana Valisi Akif İyidoğan ve vatandaşlar tarafından karşılandı. Garda 47 dakika kalan tren yapılan merasimden sonra tekrar hareket etti ("Lübnanlı Misafirlerimiz Adanadan, 1946). Bişara El-Huri'nin treni 29 Haziran'da Lübnan'a vardı. ("Lübnan Cumhurbaşkanı, 1946).

3. Ziyaret Sonrası Türkiye-Lübnan İlişkileri

Ziyaret sonrasında Türkiye ile Lübnan arasında 7 Aralık 1946'da teati edilen mektuplarla Türkiye'deki Lübnan malları ve Lübnan'daki Türk mallarının durumunu da kapsayan bir sözleşme için görüşmeler yapılmasına karar verildi. Sözleşmeye ilişkin görüşmelere başlanmasına ilişkin kanun 30 Ocak 1948'de kabul edildi ve 7 Şubat'ta *Resmî Gazete'de* yayımlandı ("Lübnan Cumhuriyeti Hükümetiyle", 1948). 16 Eylül 1947'de iki ülke arasında hava ulaştırmalarına dair bir anlaşma imzalandı. 9 Şubat 1948'de mecliste kabul edilen anlaşma 14 Şubat'ta *Resmî Gazete'de* yayınlanarak yürürlüğe girdi ("Türkiye Cumhuriyeti ile Lübnan", 1948).

Bişara El-Huri Türkiye'nin Orta Doğu barışına sunacağı katkılara büyük önem vermekteydi. 23 Eylül 1947 günü Türkiye'nin Beyrut Büyükelçisi'ni öğle yemeği için çağırarak Huri, büyükelçiye öncelikle hiçbir resmi mahiyetinin olmadığını belirterek, Türkiye ile Vatikan arasında münasebetler kurulmasının yakın şarkın barışı için faydalı olacağını ve iki tarafın da bu konudaki görüşlerini alarak bir teşebbüste bulunmak istediğini söyledi. (TDA, 581/28371.117088.4). Ancak bu teşebbüs başarıya ulaşamadı. Türkiye ile Vatikan arasında diplomatik ilişkilerin tesisi 1959'da Celal Bayar'ın Vatikan ziyareti sonrası 11 Nisan 1961'de kuruldu (Türkiye-Vatikan İlişkileri, 2023).

Bişara El-Huri'nin Türkiye ziyaretinin iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi yolunda önemli bir adım olması beklense de bu durum gerçekleşmedi. Demokrat Parti iktidarı sürecinde hem Başbakan Adnan Menderes hem Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Lübnan'a ziyaretlerde bulundu. Ancak bu ziyaretler sonrası da Türkiye'nin İsrail'i tanınması ve diğer Arap devletleri ile yaşadığı problemler gibi nedenlerle ilişkilerde beklenen gelişme yaşanmadı (Çiyan, 2007, s. 204-207).

SONUÇ

Türkiye ile Lübnan arasındaki ilişkiler, Lübnan'ın Fransız mandası altında olması nedeniyle istenilen düzeyde gelişmiş değildi. İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin dış politikasında önemli gelişmeler yaşanırken Lübnan'ın bağımsızlık mücadelesinde önemli bir ivme yakalandı. Lübnan 1943'te bağımsızlığını kazanırken Türkiye savaş sonrası dönemde özellikle SSCB yayılcılığına karşılık yeni müttefikler aramaktaydı.

Türkiye'nin Lübnan'ın bağımsızlığını tanınması 7 Mart 1946'da gerçekleşti. Ardından İsmet İnönü, Lübnan Cumhurbaşkanı Bişara El-Huri'yi Türkiye'ye davet etti. Bu durum tarafların ikili ilişkileri artırma isteği taşıdığını net bir şekilde göstermekteydi. Basın bu ziyarete büyük önem verdi. Ziyareten biraz önce Lübnan ile ilgili haberler basında yer almaya başladı. Bu haberlerde Lübnan'ın yakın tarihi hakkında bilgiler ve Türkiye ile Lübnan yakınlaşmasının olası etkileri vardı.

Ziyaret sırasında hem Lübnan Cumhurbaşkanı Bişara El-Huri hem Lübnan Başbakanı Sadi El-Munla, Türkiye'nin Orta Doğu barışı için önemine vurgu yaptılar. Üstelik Sadi El-Munla bir dönem Türkiye'de eğitim görmüş ve Türkiye'yi tanıyan bir isimdi. El-Huri de Paris'teki eğitimi sırasında İstanbul'u ziyaret etmişti. Her iki isimde Türkiye'yi yakından tanınması Türkiye-Lübnan ilişkilerinin gelişmesi açısından bir avantaj olarak görülebilirdi. Ancak her ne kadar bu ziyaret oldukça olumlu bir havada geçmiş ve taraflar ikili ilişkilerin arttırılmasına ilişkin olumlu mesajlar vermiş olsalar da ziyaret sonrasında ilişkilerin beklenildiği seviyede arttığını söylemek mümkün değildir.

Ziyareti takip eden yıllarda ilki Türkiye'deki Lübnanlıların ve Lübnan'daki Türklerin mallarına ilişkin diğeri hava ulaşımına ilişkin iki anlaşma imzalandı. Bu anlaşmalar dışında İnönü dönemi içerisinde Lübnan ve Türkiye ilişkilerinde beklenen gelişmeler yaşanmadı. Daha sonra Demokrat Parti iktidarı döneminde hem Başbakan Adnan Menderes hem Cumhurbaşkanı Celal Bayar Lübnan'a ziyaretlerde bulundular. Ancak Türkiye-İsrail ilişkileri ve Türkiye'nin diğer Arap devletleriyle ilişkileri, Lübnan ile olan ilişkilerin gelişmesine engel oldu.

KAYNAKÇA

- Attíe, C. (2004). *Struggle in the levant, lebanon in the 1950s*. I.B.Tauris Publishers.
- Bağcıoğlu, A. (2006). *Orta doğu siyasi tarihinde dürzîler*. Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Buzpınar, Ş. T. (2003). Lübnan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 27, 248-254.
- Büyük misafirimizin ankaradaki ziyaretleri. (1946, 22 Haziran). *Cumhuriyet*, s.1,3.
- Çelik, M. (2015). Lübnan'da milliyetçiliğin fikri temelleri ve oluşumu, *The Journal of Academic Science Studies*, (35), 439-450. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2868>
- Çiyan, H. Y. (2007). *Manda himayesinden sonra lübnan ve türkiye lübnan ilişkileri*. (YÖK Tez Merkezi, Doktora). Fırat Üniversitesi.
- Dağ, A. Em. (2023). İnönü dönemi türkiye-ortadoğu ilişkileri (1939-1950), *International Journal of Economics, Politics, Humanities&Social Sciences*, 6 (1), 39-63.
- Doğrul, Ö. R. (1946, 17 Haziran). Lübnan cumhur başkanının beklenen ziyareti münasebetile, *Cumhuriyet*, s.2.
- Doğrul, Ö. R. (1946, 20 Haziran). Lübnan başkanının ziyareti münasebetile. *Cumhuriyet*, s.3.
- Dost lübnan cumhurbaşkanı istanbul'da. (1946, 25 Haziran). *Vakit*, s.1,3.
- Ekselâns Huri İstanbul'a Gitti. (1946, 24 Haziran). *Ulus*, s.1,3.
- Faruki, K. A. (1974). The national covenant of lebanon: its genesis. *Pakistan Horizon*, 27 (3), 19-31.
- Güdül, S. (2018). Lübnan iç savaşı'nda filistinli örgütlerin rolü, *Turkish Studies*, 13 (22), s. 251-269. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.14008>
- Hariciye vekaleti yillığı*, 1959.
- Kardahji, N. C. (2015). *A deal with the devil: the political economy of lebanon, 1943-1975*. University of California
- Lübnan başbakanı ekselâns sadi el mounla. (1946, 20 Haziran). *Ulus*, s.1.
- Lübnan cumhur reisi dün törenle karşılandı. (1946, 21 Haziran). *Ulus*, s.1,3.
- Lübnan cumhur reisi yarın geliyor. (1946, 19 Haziran). *Cumhuriyet*, s.1,3.
- Lübnan cumhurbaşkanı beyruta döndü. (1946, 30 Haziran). *Vakit*, s.1.
- Lübnan cumhurbaşkanı bu sabah ankaraya varıyor. (1946, 20 Haziran). *Cumhuriyet*, s.1,3.
- Lübnan cumhurbaşkanı ekselâns beşara El-Huri. (1946, 20 Haziran). *Ulus*, s.1.
- Lübnan cumhurbaşkanı ve başbakanının hal tercümelere. (1946, 21 Haziran). *Vakit*, s.1,3.
- Lübnan cumhuriyeti hükümetiyle, lozan antlaşmasınının 34üncü maddesinde bahis konusu olan optanlar için iki yıllık yeni bir opsiyon süresi tâyin edilmesine ve lübnan'daki türk mallariyle türkiye'deki lübnanlı malları durumunu kesin olarak düzenlemek üzere

- görüşmelere başlanmasına ve bir sözleşme yapılmasına dair kanun. (1948, 7 Şubat), *T.C. Resmî Gazete*, s.13577-13578.
- Lübnan heyeti hareket ediyor. (1946, 27 Haziran). *Ulus*, s.1,3.
- Lübnanlı aziz misafirimiz bugün şehrimize geliyor. (1946, 24 Haziran). *Cumhuriyet*, s.1,3.
- Lübnanlı misafirler bugün şehrimizden ayrılıyorlar. (1946, 27 Haziran). *Vakit*, 1,7.
- Lübnanlı misafirler gittiler. (1946, 28 Haziran). *Cumhuriyet*, s.1.
- Lübnanlı misafirler. (1946, 26 Haziran), *Cumhuriyet*, s.1.
- Lübnanlı misafirlerimiz adanadan geçtiler. (1946, 29 Haziran). *Vakit*, s.1.
- Lübnanlı misafirlerin dünkü ziyaretleri. (1946, 27 Haziran), *Cumhuriyet*, s.1,3.
- Mcgowan, A. S. (1989). Historical setting. In Collelo, T. (Eds). Area handbook series, lebanon, a country study, <https://www.loc.gov/resource/frdcstdy.lebanoncountryst00coll/?st=gallery> (Erişim tarihi: 25 Ekim 2023).
- Milli şefimiz ankara garında dost ve kardeş lübnan'ın devlet başkanını uğurluyor. (1946, 24 Haziran). *Ulus*, s.1.
- Misafirlerimiz şerefine dün gece bir ziyafet verildi. (1946, 21 Haziran). *Ulus*, s.1,4.
- Muhterem misafirlerimiz bu akşam ankara'dan ayrılıyor. (1946, 23 Haziran). *Akşam*, s.1.
- Suriye ve lübnan'ın tanınması. (1946, 9 Mart 1946). *Cumhuriyet*, s.1.
- Suriye, Lübnan ve Türkiye. (1946, 8 Mart). *Cumhuriyet*, s.1,3.
- Şahin, M. (2010). Türkiye'nin orta doğu politikası: süreklilik ve değişim, *Akademik Orta Doğu*, 4 (8), 9-22.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.10.0.0/200.371.18. Dosya Ek: 239, 10.07.1946.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, TDA, 571/35679.140791.259, 14 Nisan 1939.
- TDA, 571/35679.140791.232, 27 Ocak 1945.
- TDA, 571/35679.140791.64, 20 Eylül 1946.
- TDA, 571/35679.140791.70, 2 Şubat 1946.
- TDA, 571/35679.140791.86, 7 Aralık 1945.
- TDA, 571/35679.140791.89, 1 Ekim 1945.
- TDA, 571/35679.140791.77, 5 Ekim 1945.

TDA, 581/28371.117088.4, 26 Eylül 1947.

Türkiye cumhuriyeti ile lübnan cumhuriyeti hükümeti arasında hava ulaştırmalarına dair olan anlaşmanın onanması hakkında kanun, (1948, 14 Şubat). *T.C. Resmî Gazete*, s.13610-13611.

Türkiye ve arap milletleri. (1946, 22 Haziran). *Ulus*, s.2.

Türkiye-Vatikan İlişkileri, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-vatikan-siyasi-iliskileri.tr.mfa>. (Erişim tarihi: 1 Kasım 2023).

Us, A. (1946, 21 Haziran). Lübnan devlet başkanının memleketimizi ziyaretinin manası. *Vakit*, s.1,3.

EK-1

Lübnan Cumhurbaşkanlığı Bişara El-Huri

“Lübnan Cumhurbaşkanlığı Ekselâns Beşara El-Huri”, 1946.

EK-2

Lübnan Başbakanı Sadi El-Munla

“Lübnan Başbakanı Ekselâns Sadi El Mounla”, 1946.

EK-3

İsmet İnönü ve Bişara El-Huri

“Milli Şefimiz Ankara garında Dost ve Kardeş Lübnan’ın Devlet Başkanını Uğurluyor”, 1946.